

Toelichting leerlijn Economie 2de - 3de graad

1 Situering

Deze tekst lees je in samenhang met het document 'Leerlijn Economie 2de - 3de graad' dat verbanden tussen doelstellingen Economie van de 2de graad en 3de graad in kaart brengt. Het betreft de leerplannen II-Eco-d, III-Eco-d en III- Eco'-d van toepassing in de studierichtingen

- Economische wetenschappen 2de graad;
- Bedrijfswetenschappen 2de graad;
- Economie-wiskunde, Economie-Moderne talen 3de graad;
- Bedrijfswetenschappen 3de graad.

Op heel wat leerplandoelen van de 2de graad wordt verder gebouwd in de 3de graad. Ook de realisatie van keuzedoelen in de tweede graad verdient de nodige aandacht van de leraar economie in de derde graad.

Dit document ondersteunt leraren economie over de graden heen om leerinhouden (en aanpak) op elkaar af te stemmen. We vertrekken daarbij vanuit het leerplan Economie (II-Eco-d) en maken telkens de brug naar de leerplandoelen van de 3de graad.

2 Overzicht op basis van leerplanrubrieken

2.1 De economie als systeem

LPD 1 (2de graad)

Dit leerplandoel beoogt de opbouw van een **eenvoudige economische kringloop**. Je kan met behulp van het kringloopschema de verschillende markten in kaart brengen: gezinnen bieden via de arbeidsmarkt (LPD 10) hun productieve diensten aan en bedrijven hun producten via de markt voor consumptiegoederen en diensten (LPD 8). Je kan best werken met een sterk vereenvoudigde kringloop met enkel de gezinnen en bedrijven als actoren. Dit is een minimumdoel, wil je buitenland en overheid ook al toevoegen kan dit zeker.

In de 3de graad komt de economische kringloop opnieuw aan bod, daarbij is het belangrijk om af te stemmen wat in de 2de graad aan bod kwam, bv. welke actoren werden geïntegreerd? Opnieuw fungeert de kringloop als kapstok voor andere leerplandoelen, denk aan de leerplandoelen met betrekking tot de arbeidsmarkt (LPD 13), kapitaalmarkt (LPD 11) en de overheid (LPD7 en LPD5+). De import van goederen leidt tot betalingen van goederen aan de rest van de wereld, de export tot betalingen door het buitenland, wat je in verband brengt met internationale handel en betalingsverkeer.

LPD 2+ (2de graad)

In de 2de graad kan dit +doel als opstap worden beschouwd naar LPD 3. Via de wenken geven we aan om te focussen op het **bruto binnenlands product**. Je hebt aandacht voor het uitschakelen van het prijseffect: het reëel bruto binnenlands product is het voorwerp bij de berekening van economische groei, wat in LPD 3 aan komt.

Je gebruikt best actuele cijfers gebruikt om het BBP te bepalen volgens de productiebenadering. De bestedingsbenadering en inkomensbenadering worden beoogd in de 3de graad.

LPD 3 (2de graad)

In de tweede graad ligt de focus op de manier waarop economische groei wordt berekend (veelal op basis van het BBP) en hoe deze tot stand komt. **Determinanten** zoals bevolkingsgroei, kapitaalvorming, technologische ontwikkeling en onderwijs kunnen in dat verband worden uitgelicht. Ook nadelen van economische groei komen aan bod. In de 3de graad wordt economische groei als welvaartsindicator kritisch benaderd en wordt naar alternatieven gekeken.

2.2 Marktwerking

LPD 4, 5, 6, 7, 8, 9,10 en K1 (2de graad)

In de 2de graad wordt via de analyse van het **consumenten- en producentengedrag** de basis gelegd voor marktwerking. De individuele en collectieve vraag- en aanbodcurve worden afgeleid wat inzicht verschaft in het verloop van beide curven. Vervolgens bestuderen de leerlingen het marktmechanisme bij volkomen concurrentie en het concept prijselasticiteit.

Ook **de rol van de overheid wordt belicht**: vanuit eenvoudige casussen wordt het effect van bv. subsidies, belastingen of maximumprijzen aangetoond. Dat kan met behulp van vraag- en aanbodschemata's. Het is raadzaam om te overleggen over wat in dat verband aan bod komt in de tweede graad. Kenmerken van onvolkomen concurrentiële markt vormen worden ter sprake gebracht (monopolie, oligopolie en monopolistische concurrentie), een grondige studie van de prijsvorming bij onvolkomen concurrentie komt aan bod in de derde graad. De allocatieve rol van de overheid omwille van marktfalen wordt uitgediept. Vanuit welvaartspectief worden effecten van belastingen en subsidies beredeneerd en grafisch onderbouwd.

In de tweede graad worden vraag, aanbod en de loonvorming op de **arbeidsmarkt** uitgediept met aandacht voor de invloed van collectieve (loon)afspraken (en hoe deze tot stand komen via sociaal overleg). Werkloosheid als aanbodoverschot wordt grafisch onderbouwd. Andere marktindicatoren en arbeidsmarktbeleid komen aan bod in de derde graad. Dat geldt ook voor het principe van de Belgische loonindexering, de loonnorm en hun invloed op de loonvorming.

2.3 Internationale handel en economische relaties

LPD 11 en LPD 12 (2de graad)

In de tweede graad analyseren de leerlingen internationale handel via cijfers van internationale goederenstromen. Dat kan vanuit **sectorale en geografische oriëntaties van buitenlandse handel** voor België. Voor- en nadelen van internationale handel komen aan bod, met aandacht voor het **outsourcen en offshoren** van bedrijfsactiviteiten van Belgische ondernemingen. In de derde graad wordt een stap verder gegaan en andere gevolgen van internationaal handelsverkeer geanalyseerd, zoals milieuproblematiek en de druk op sociale en mensenrechten in minder ontwikkelde landen. Daarnaast worden welvaartsgevolgen van handelspolitiek economisch onderbouwd via grafische analyse.

Vanuit argumenten voor handelsbelemmeringen worden verschillende vormen van **economische integratie** belicht, van vrijhandelszone tot economische unie. Het concept handelsbalans (LPD11) wordt bestudeerd. In de derde graad wordt op deze concepten verder gebouwd: naast de economische unie komen in een monetaire unie de deelnemende landen onderling vaste wisselkoersen overeen en coördineren hun monetair beleid. Van daaruit kan je aspecten van

internationaal betalingsverkeer uitdiepen. De betalingsbalans biedt kansen om internationale bewegingen van goederen en kapitalen in kaart te brengen, hier leg je het verband met de handelsbalans. De prijsvorming bij vlottende wisselkoersen kan je linken aan prijsvorming bij volkomen concurrentie, wat aan bod komt in de tweede graad (LPD 8).

2.4 De werking van ondernemingen en organisaties

LPD 13 (2de graad)

Leerlingen krijgen zicht op aspecten waarin **courante ondernemingsvormen verschillen van elkaar**. Vanuit het onderscheid tussen natuurlijke en rechtspersonen wordt er verder gekeken naar verschillen qua aansprakelijkheid, administratie en fiscaliteit bij courante ondernemingsvormen. In de 3de graad wordt dieper ingegaan op verschillende qua fiscale behandeling tussen pakweg éénmanszaak en BV via LPD 24 (leerplan Economie)/LPD 25 (leerplan Economie'). Dat gegeven kan je ook linken aan de realisatie van andere leerplandoelen van de 3de graad:

- “De leerlingen leggen uit hoe de overheid via sociale en fiscale maatregelen ongelijkheid in een samenleving tracht te beperken” waarbij de herverdelende functie van de personenbelasting wordt belicht (LPD 7);
- “De leerlingen sluiten het boekjaar af met inbegrip van ...” waarbij de raming van winstbelasting en resultaatbepaling mogelijkheden biedt om aspecten van vennootschapsbelasting te belichten (LPD 23/24).

LPD 14, 15, 16, 17, K3, K4, K5 (2de graad)

In de tweede graad is het belangrijk dat leerlingen inzicht krijgen in de betekenis en structuur van de balans en resultatenrekening en de **techniek van het dubbel boekhouden** leren toepassen. Ze registreren **commerciële verrichtingen** op basis van aankoop- en verkoopfacturen met btw (LPD 16) en eventueel creditnota's (K5), alsook de betaling en inning van aankoopfacturen en verkoopfacturen (LPD 17) en eventueel creditnota's (K5). Dat vooronderstelt het gebruik van het Minimum Algemeen Rekeningstelsel en inzicht in de werking van het btw-systeem (LPD 14). Door het opzoeken van rekeningen in het MAR verwerven de leerlingen een grondig inzicht in de indeling van klassen, groepen en rekeningen.

In de derde graad is het belangrijk om zicht te krijgen op de aanpak van leerplandoelen boekhouden in de tweede graad. De boekhoudkundige registratie van commerciële verrichtingen (en betaling of inning ervan) komt opnieuw aan bod in de 3de graad (LPD 19), andere leerplandoelen betreffen nieuwe verrichtingen en de afsluiting van het boekjaar. Een minimale benadering van LPD 19 (bv. door registratie van eenvoudige aan- en verkoopfacturen zonder kortingen of kosten) biedt kansen om meer aandacht te besteden aan andere (nieuwe) boekhoudkundige verrichtingen.

LPD 18 (2de graad)

Via de realisatie van LPD 18 wordt het belang voor ondernemingen om een goed onderbouwde **bedrijfsstrategie** of strategisch plan vast te leggen benadrukt. Een strategisch plan omvat een duidelijke visie, missie, bedrijfsdoelstellingen en concrete acties om die doelen te bereiken. Daarbij worden waarden en normen geëxpliciteerd. Aandacht voor duurzaamheid komt daarin vaak tot uiting.

In de derde graad wordt hierop verder gebouwd: houden ondernemingen (voldoende) rekening met het aspect duurzaamheid in hun beleidsvoering? Naast economische verantwoordelijkheid worden ondernemingen verondersteld aandacht te hebben voor sociale en ecologische aspecten, wat je kan

linken aan de duurzame ontwikkelingsdoelen (People, Planet, Prosperity, Peace, Partnership). Dat brengt uitdagingen met zich mee, want ecologische oplossingen zijn niet altijd de goedkoopste en hebben effect op liquiditeit, schuldpositie of prijszetting. Ook de rol van de overheid verdient de nodige aandacht: de Corporate Sustainability Reporting Directive verplicht organisaties te rapporteren over de milieu- en sociale impact van hun bedrijfsactiviteiten. Fenomenen zoals greenwashing kunnen ook in de derde graad worden besproken.

In het leerplan Economie' (III-Eco'-d) voor de studierichting Bedrijfswetenschappen in de derde graad zijn leerplandoelen met betrekking tot Human Resources Management en Supply Chain Management opgenomen. Ook hier bouw je verder op LPD 18, zo zijn HR- of SCM-strategieën een vertaling van de algemene bedrijfsstrategie naar beleidslijnen voor de HR en SC-afdeling. In dit leerplan wordt het ontwikkelen van een eigen ondernemingsconcept beoogd (LPD 33). Dat biedt kansen om aspecten van LPD 18 omtrent de bedrijfsstrategie toe te passen. Daarnaast ontwikkelen de leerlingen een marketingstrategie en -mix, een toepassing op concepten die in LPD 19 van de tweede graad aan bod komen.

LPD K6 en K7 (2de graad)

De realisatie van keuzedoel K6 in de tweede graad staat in relatie tot LPD 27 in de derde graad m.b.t. het beoordelen van de financiële gezondheid van een onderneming.

Hetzelfde geldt voor de realisatie van keuzedoel K7: leerlingen reflecteren over wat een onderneming succesvol maakt. In het licht van continuïteit komt de financiële gezondheid dan wellicht ter sprake.